

Reményi Ferenc:

Reményi Ede hegedűművész életrajza

– 3. rész

A Petőfi szobor kezdeményezése

Reményi Ede magyar nemzeti jótékonyági akcióinak sorában első helyen áll a Petőfi szobor felállításának terve, amely már 1860 végén, Kis-Kun-Halason fogamzott meg lelkében, s legott megindította erre nézve a mozgalmat, jövedelme tekintélyes részét ezután erre a célra fordítván. A „Pesti Napló” 1860 dec. 9-iki számában felszólítást intézett a nemzethez. Azonkívül gyűjtővelekkel is szaporította a szoboralapot. Időnként nyilvánosan, a hírlapok borsábjain beszámolt a szoboralap állagáról. Már szép összeg volt együtt gyümölcsözőleg az Első Hazai Takarékpénztárban, midőn a tervet a provisórium kormányának közgei azon gyanú alapján, hogy a pénz talán inkább a nagy költőnek még akkor élő egyetlen fia, Zoltán támogatására lesz fordítandó, megbiusítani törekedtek. De Reményi nem tárgított, s a kiegyezés (1867) után végleg megalakította a szoborbizottságot, amely a mozgalmat ébren tartotta, szabályozta és a bevételeket számon tartotta, és amelyhez az alapításkor (1860) a közélet legtehtekintélyesebb férfúi közül Arany János, Barabás Miklós, Jókai Mór, báró Kemény Zsigmond, Szász Károly és mások tartoztak. E bizottság jegyzője 1877-ig a művész Károly öccse volt, majd midőn emez Balassagyarmaton telepedett le, Antal bátyja (az én atyám) lett a bizottság titkára és jogi tanácsosa. A szobor megalkotását előbb Izsó Miklós jeles és tebenséges szobrászra bízták, kinek legismertebb alkotása a „Búsuló jubász”. Korai balála után Huszár Adolf kapott megbízást, ki mint ismeretes, a „Talpra magyar” pózában örököltette meg a lánglelkű költőt. Hoszszabb vajjúdás után a szobrot 1882. okt. 15-én állították fel Budapesten, az Eskü-téren, országos ünnep keretében, melyen Jókai mondta el az emlékbeszédet. Reményi már akkor nem időzött a hazában, minthogy 1876-ban kiköltözött Párizsba. A szoborbizottság azonban megemlékezett Reményiről mint olyanról, ki „a szobor indítványozója, legbuzgóbb felkarolója és bosszú időn át úgy az ideiglenes, mint a végleges bizottság elnöke” volt. A leleplezési ünnepet előkészítő bizottsági ülés határozatából kifolyólag őt egy szép levélben megbívták az ünnepre. A levelet Chicagóba küldték utána, mert akkor az Egyesült Államokban időzött. A megbívtó azonban nem jutott a művész kezébe és visszairányított. Az ünnepélyel

egyidőben szobor-emlékkönyvet adtak ki, melyet mint titkár, Reményi Antal szerkesztett, s melybe a szobor történetét Reményi Károly írta meg, mint jegyző.

A leleplezést követő lakomán Jókai ekképp köszöntötte fel a távollévő Reményit:

„Uraim, a Petőfi-szobor a legdrágább emlék a kerek földön, mert a legcsengőbb ércből van öntve: csupa hegedűszóból készült. S nem lehet annál becsesebb áldozat, mint amit az egyik ihlettje a Múzsának a Múzsza másik felkentjének megörökítésére hozott. Reményi Edéről szölok. Ő karolta fel először a Petőfi-emlék eszméjét s azután elindult és keresztül-kasul bejárta a szegény kis Magyarországot, a hegedűjével szemzuskált egy ércszobrot a költőtestvér számára. Reményi nagyobb csudát művelt lantjával mint Orfeus, mert ő a köveknél nebezebbet mozdított meg: a nemzeti közönnyt, s megtudta szelidíteni a minden fenevadnál erősebbet: az akkori policájt. Reményi Ede érdeme áll legelő a szobor létrehozói között. Sajnos, hogy e mai örömmünnep diadalát ő nem oszthatja velünk. Petőfitől az egész ég választ el bennünket, Reményi Edétől az egész földteke. De azért, ha az egész föld is áll közöttünk, lelkeink találkoznak és én hiszem, hogy a mi szeretett barátunk, művészetünk büszkesége, ki most odaát éjjél után 3 óraker az igazak álmát alussza, meg fogja hallani azt a riadó szózatot, mely az országon átkel őt felébreszteni: Hírben, dicsőségben és boldogságban az Isten éltesse Reményi Edét sokáig.”

A Petőfi szoborról még lesz szó. Itt megemlítenő még, hogy Ábrányi szerint („Életemből és emlékeimből”, 283. old.) a szegedi Dugonics szobornak is Reményi volt az alapvetője. Van más forrás, amely szerint már ő kezdeményezte volna a Széchenyi szobrot is, és Plotényi Nándor közlése szerint báró Eötvös József szobrára is mint legelső adakozó megindította a gyűjtést 800 forinttal.

Számos jótékonyági hangversenye közül megemlítenő az a nagyszabású hangverseny, melyet 1860. okt. 21-én adott a Nemzeti Színházban a pesti vakok intézete javára, az összes zenekar, Hollósi Lonovicsné Kornélia asszony primadonna, és Egressy Gábor akkori híres hősszínészünk közreműködésével.

Hangversenyeink műsora ezen időben sajátos volt. A magyar darabokon kívül, melyek még külföldön sem maradtak ki soha, itthon

pedig integráns részét alkották műsorának, jó részt tetszetős, briliáns, csekély fajsúlyú átiratok, fantáziák, ábrándok szerepeltek benne, mint amilyenek saját szerzeményű ábrándjai a „Hugenották”, a „Lucrécia Borgia”, „A venencei farsang” felett, stb. Mint klasszikus szám, többnyire csak Mendelssohn hegedűversenye, de ennek is csak II. és III. tétéle szerepelt. Csak később járult ezekhez nébány Chopin-átirat és mint igazán klasszikus művek, Bachnak híres Ciaconnája és egy-két más Bach-darab (Tempo de Bourrée, stb.), amelyek azután igazán furcsa zenei társaságban találták magukat. Természetes, hogy a Zenészet Lapoknak, melyek, mint már mondtuk, eleinte ellenszenves magatartást tanúsítottak Reményivel szemben, ez kapóra jött. Nemcsak lármás és túl szapora szereplését, a „Repülj fecském” madarainak örökös csicsergését, hanem nem klasszikus, tehát nem művészi ízlését is szemére vetették, mindíg maró gúnyt keverve vonatkozó megjegyzéseikbe.

Joachim hangversenyei Pesten (1861)

Jó alkalom adódott erre 1861 február havában, midőn Joachim – ki akkor már európai hírnevű művész volt s a klasszikus játék eszményeként szerepelt – Bécsben hangversenyezett és általános ünneplés tárgya volt. Erre nézve a Zenészet Lapok „Zenészet naplár” c. rovata (I. évf. 168. old.) ily csipkedésekkel emlékezik meg: „Febr. 26. Joachim Bécsben hangversenyez. – Febr. 27. Reményi ugyanezt teszi Becskereken.” Ehhez a következő lábjegyzet a szerkesztőtől: „Bizony könnyebb is Becskereken Paganini szerepét játszani, mint Bécsben.” Utóbbi megjegyzés kigúnyolása annak, hogy Reményit dicsőítői sokszor neveztek második, vagy magyar Paganininek.

Azonban Reményi nem késett soká, hogy bebizonyítsa, miszerint tud ő klasszikusokat játszani, és hogy éppen ezekkel a nagy igényű bécsieket is meg tudja bódítani, ugyanazokat, kik Joachimot hallották egy évvel előtte. Mielőtt azonban erre sor kerülhetett, alkalma volt Reményinek magával Joachimmal találkoznia. Utóbbi ugyanis 1861 március havában lerándult Pestre is, és 10-én és 14-én két hangversenyt adott. Reményi megragadta az alkalmat, hogy régi művész társával, kivel 18 évvel előbb együtt tanult Bécsben Böhmnél, s kivel 1853-ban találkozott utoljára Hannoverban

(a Brahms-epizód alkalmával), ismeretségét megújítja. Tette ő ezt azon impulzív, lelkes módon, melyre őt minden igaz művész és művészet élte végéig elragadta. Joachimot Pesten még nagyobb ovációkban részesítették mint Bécsben, hiszen ő hazánk szülőtte volt (Köpcsenyben született 1831-ben). Mint a magyar géniusz világhírű képviselője szerepelt, és némileg - magyar begedűversenye révén - a magyar műzene fejlesztőjeként is. Hogy Joachim nem beszélt hazánk nyelvét, ez magyar voltán mi csorbát sem ejtett; egészen természetesnek találták, hiszen gyermekkorától külföldön élt. A magyar ember pedig mindig lelkesedik oly magyar szellemi vezér ember iránt, kit a külföld is ismer; ez büszságot legyezi. Mindkét hangverseny után tehát nem maradhatott el a bagyományos „magnum áldomás”. Március 10-én a hangverseny után az Európa szálló éttermében gyűltek össze Joachim tiszteletére, főleg a művészvilág képviselői. Jelen voltak Erkel, Volkmann, Mosonyi és sok más művész és író. De jelen volt Reményi is, kiről ez időben a Zenészet Lapok már úgy emlékeznek meg, mint „a magyar népdaloknak páratlan eszményesítőjéről”. Természetes, hogy a komoly és élces felköszöntők egész sora hangzott el. Ezekből Reményi is kivette a részét s a Zenészet Lapok szerint „különös hatással volt Reményi felköszöntése a nagy művészre, melyben minden kételyt eloszlató magyar őszinteséggel kifejté Joachim művészi jelentőségét, kit minden begedűművésznél fölé helyezett. Az egész társaság őszinte elismeréssel fogadta a nyilatkozatát művész hazánkfőjének, meg lévén győződve, hogy az legtisztább szíve sugallatából vette eredetét.”

A március 14-iki hangverseny után pedig a pesti főiskolai ifjúság rendezett Joachim tiszteletére egy estélyt Licinius helyiségében. Joachimot, kit egy küldöttség hívott meg az estélyre, és ki barátaitól kísérve jelent meg, lelkes éljenzéssel és a Rákóczi-indulással fogadták. Az ifjúság képviselője lelkes szavakkal köszönté mint a magyar baba dicsőséget. Joachim pedig meleg szavakkal viszonzta a felköszöntést és megígérte, hogy a jövő alkalommal már a baba édes nyelvén fogja elrebegni bálaköszöntét. Három szót azonban – úgymond – magával vitt a külföldre s ezek a legszebb zeneként mindig fülébe csengtek; ezek: „éljen a baba!” Több se kellett a mi ifjúságunknak! Az est folyamán Reményi a terembe lépett és szintén hangos éljenekkel fogadtatott. Reményi Joachim mellett foglalt helyet s csakbamar poharat emelt. Joachimot ismét mint legelső élő begedűművészt s mint nemzeti zenénk sokat ígérő fejlesztőjét emelte ki. Beszéde végeztével egy érdekes antik gyűrűt adott át Joachimnak a felejtethetlen estély emlékéül. Az egyetemi dalár-

dának és Kecskeméti cigányzenekarának előadásai fűszereztek a lakomát. Joachim közkívánatra maga is begedűt ragadott és előbb Bachtól játszott egy darabot, majd saját Rákóczi-átiratát adta elő, mellyel szünni nem akaró lelkesedést aratott. Ezután Reményi is - bár több bete, hogy bal kisujjának sérülése gátolta a játszásban - „szíves volt országos hírv s annyi sértő követ okozott „Repülj fecském”-jét eljátszani. Természetes, hogy ezután is eldördült az éljen” írja a Zenészet Lapok (1. évf. 199. l.). A fiatalság ez alkalommal úgy Joachimot, mint Reményit tiszteletbeli jogászukská nevezte ki. Joachim pedig Reményinek 100 osztrák forintot kézbesített a Petőfi szobor tőkájének gyarapítására.

Beale búcsúhangversenye

Midőn Reményi Angliából hazajött, magával hozott egy kiváló zongorakísérőt, Beale William személyében, kinek nagy tehetségét már Liszt előtt is magasztalta egyik levelében. Beale híven kísérte mesterét magyarországi körútján végig 5/4 éven át. Mielőtt hazájába visszatért, 1861. április 14-én egy önálló hangverseny keretében búcsúzott el a főváros közönségétől. Hangversenyében közreműködött Vrabély Szerafina zongoraművésznő, Szerdabelyi Károly és Füredi a Nemzeti Színházról, valamint maga Reményi is, ki egy pár új s „nagyon sikerült magyar dalát játszotta, melyet Tompa költeményeire szerzett, s végül pedig ráadásul adta Rákóczi-átiratát s ezzel eldöntötte az est sikerét is.” (Zenészet Lapok, 1. évf. 230. l.) De maga Beale is nagy tetszést aratott, úgy mint briliáns technikájú virtuóz és mint zeneszerző is. A kritika megjegyzi, hogy Beale és Reményi mint Castor és Pollux oly elválhatatlan két egyéniség volt, hogy „Beale Reményinek még gondolatját is tudja, s nyiretlyűjének nincs oly szeszélyes vagy merész ugrása, melyhez a legcsekélyebb részletig is ne tudná magát alkalmazni. A leghatározottabb kísérői zenetehetség, kinek e téren nem sok párját lehetne feltalálni. Reményinek nem mindennapi körülmények közt kifejlett diadalmas körútja után gazdag s változatos színezeteket mutató tapasztalásokkal tér vissza hazájába, visszaemlékezve egy lelkesülni tudó nemzetre.”

Hangversenykörút Horvátországban és Fiumében (1861. július–augusztus)

Nagy körútja után, mely a Zenészet Lapok szerint „valóságos politikai tárogató volt a hazában”, Reményi egy ideig pihentette begedűjét. 1861. július és szeptember havában azonban újra felvette, hogy most a társországokban, nevezetesen Horvátországban és Fiumében hallassa. Bevezetéképpen július első 3 hetében bejárta a Dunántúl nevezetesebb városait

(köztük Székes-Fehérvárt, Sopront, Köszeget, Szombathelyt, Nagy-Kamizsát és Kaposvárt), majd elindult Horvátországba. Az ezen utazását bevezető híradásból (Zenészet Lapok 1. évf. 328. l.) azt lehetne következtetni, hogy a horvát nép akkor már ismét egy szív és lélek volt velünk. Tény azonban, hogy a horvát sajtó a magyar sajtóban közzétett közeledési nyilatkozatot agyonballgatta. Még Deák Ferenc második felirati indítványát sem ismertették. Így tehát Reményi lerándulásának volt politikai célzata, mert „a kiket politikai érveknek s meggyőzésnek még nem sikerült ügyünknek megnyerni, azokat magyar zenéneknek s szívhez szóló népdalaink ígérő hatása győzze meg arról, hogy a magyar százados testvéreivel csak egy cél elérésére törekszik, mely nem más mint a közös baba boldogsága, felvirágzása és szabadsága”.

Zágrábban, aová Reményi Károly, a művésznél öccse s ez időszertint impresszáriója előremet, őt szerencséje egy horvát emberrel hozta össze, ki nem csak tökéletesen tudott magyarul, hanem meggyőződéses híve volt a magyar-horvát testvérülés eszméjének. Ő megnyitotta a horvát lapok hasábjait Reményi Ede számára. Miután itt közzétették életrajzi adatait, a többi közt azt is, hogy Reményi tavaly Pesten, Nagyváradon, Debrecenben és Aradon a horvát szűkölködők javára 6 hangversenyben játszott, a közfigyelem és rokonszenv fel volt ébresztve. Ebhez járult, hogy Reményi első zágrábi hangversenyét egészen a dél-szláv nemzeti akadémia alaptökéje javára szentelte. Ily előzmények után augusztus 10-én és 11-én adott hangversenyei díszes közönséggel töltötték meg a nemzeti színházat. S midőn Reményi magyar népdalokat horvát népdalokkal felváltva játszott, a hallgatóság szünni nem akaró tetszényilvánításokban tört ki. A második hangverseny után a lelkesült közönség virágzóporral vett búcsút a magyar művésztől. A hírlapok magasztaló hangon írtak játékaról, mely a mély érzést egyesíti erővel és oly technikai készséggel, melyet ott még nem tapasztaltak. A begedű Lisztjének szeretnék nevezni. Bár minden darabja tetszett, de mégis a magyar és a horvát nemzeti dalok gyűjtöttak leginkább, valamint a „Velencei farsang”. Állították, hogy ily tetszésben Zágrábban még egy művész sem részesült. Hasonló volt a lelkesedés Károlyvárosban (aug. 17.) és Varasdon (aug. 29.) is.

Fiumében a hangulat amúgy is kedvezőbb volt Reményinek, mint magyar művésznél fogadtatására. A fiumeiiek híven ragaszkodtak Magyarországhoz és az elmúlt 12 év folyamán sok keserűséget szenvedtek épp úgy Bécsből, mint Zágrábból. Szeptember 5-én, az első hangverseny alkalmából a városi színház a

korai évad dacára a legutolsó helyig megtelt díszes közönséggel. Az éljenzések a magyar népdalok s a Rákóczi induló eljátszása után szünni nem akartak. A hangversenyzőt virág-bokrétákkal tisztelték meg és előadás után lelkes éltetések közben lakásáig kísérték. A 2-ik hangversenyben megnyilvánult ünneplés még ezt is felülmúlta. Koszorú- és virágzapor, továbbá háromféle versezet, mind nemzeti szín szalagokkal illetve ugyanoly színű papirosan nyomtatva, a színpadot és nézőtér elborították. Midőn Reményi a „Szózat”-ot kezdé játszani, a fiatalági pából egy három láb átmérőjű babér-koszorút dobtak feléje. Előadás végeztével a művészt ismét bazakésérték „Éljen Magyarország!”, „Éljen Reményi!” felkiáltásokat hallatva, s nem törődve az éppen kitört zivatarral.

A művészt a város magánkörei is folytonos kitüntetésekben részesítették. Reményi 1861. évi hazafias ténykedései közül megemlítendő még, hogy Félégyházán hangversenyt rendezett avégből, hogy jelöljék meg emléktáblával azt a házat, ahol Petőfi első gyermekéveit töltötte. A táblát, Reményi ösztönzésére, a kiegyezés után végre felállították.

Felhívás Reményihez a magyar nemzeti zene kifejlésztésére

Közben a Zenészeti Lapok 1861. ápr. 3-iki számában megjelent Mosonyi Mihály tollából egy írás „Felhívás Reményi Ede úrhoz” címmel, melyben az író felhívja, hogy vegye művészi kezébe a magyar nemzeti zene továbbfejlésztését, kifinomítását, mert az jelenleg még igen egyoldalúan dalszerű és tánczene, pedig bevezethető a magasabb műformákba. Egy magyar vonós négyest kellene alakítani Reményihez méltó társakból, s e négyes számára átírni a magyar zene meglévő gyöngyeit (Bibari, Csermák, Lavotta, Rózsavölgyi, Svastics, Frank, Palotási stb.), azután eredeti új darabokat szerezni. Így lassanként a magyar zene kivetkőznék nagyon is genre-szerű alakjából, s alkalmassá tételne arra, hogy ne csak a mulatozás, tivornya, tánc céljait szolgálja, hanem kielégítse a legfinomabb igényeket is. Reményi erre a legalkalmasabb személy, mert a szíve magyar s óriási a népszerűsége, és „Ön kétség kívül Magyarországnak első hegedűse s alig hiszem, hogy létezett volna valaki, aki a magyar népdalokat szebben játsza, mint Ön”. Hagyjon fel tehát külföldi állomásával, telepdedjék meg állandóan Magyarországon, szentelje magát a fent kitűzött nagy és nemes célnak, legyen ő „a magyar zene Palatinusa”.

Egy vidéki zenekedvelő, Matolay Viktor, Homonnáról ápr. 16-án írt, és szintén a Zenészeti Lapokban (237. l.) közzé tett levelében ebbe csak azt a feltételt köti, hogy a ma-

gyar vonós négyes megvalósításával a magyar zene ne veszítsen semmit se eredeti jelleméből, amit az előadandó daraboknak megítélése magyar zenei műértők és műkedvelők által biztosítana; minden esetre mind a négy művész olyan legyen, ki az eddig még fejletlen magyar zenét is érteni és érezni tudja.

Reményi ezen nyilvános felhívásra nem zavakkal, hanem tettekkel válaszolt. Már a Zenészeti Lapok (1. évf.) szeptember 26-iki számában az „Ujdonságok” (415. l.) alatt olvassuk, hogy „Reményi nem sokára kiadni készül ama saját szerzeményű magyar népdalokat, melyeket Tompa Mihály költeményeire készített. Ezenkívül a magyar műzene fejlesztésén is szorgalmasan s nagy lelkesedéssel működik s e nemben már többféle színezetű szerzeményei vannak készen s csak napvilág után ábítóznak.” A 2. évf. okt. 31-iki száma pedig azt újságolja (39. l.), hogy Reményi december bóban 3 komoly klasszikus irányú zene estélyt fog adni. Mindegyikben Beethoven egy-egy utolsó korszakbeli négyesét, azután már készen lévő saját újabb szerzeményeit fogja négyesben előadni. „Üdvözljük Reményi urat – fűzi hozzá a híradó – előadó művésztének eme legalább ránk nézve új pályáján. Fényes tehetségei mellett nem kételkedhetünk, hogy fel fog tudni magasztosodni a művészet legeszményibb világáig is, és be fogja bizonyítani, miszerint nem csak a napi mulékony rózsákból kötött koszorúkat, de ama hervadhatatlan babérleveleket is képes – s akarja is – kiérdemelni, melyeket csak az illetékes művészi világ méltó elismerése szokott a nagy művészek homlokára tűzni.”

Az első kamarai négyes estély 1861. dec. 15-én tartott meg a következő műsorral:

1. Sonata, zongorára és hegedűre, szerző Beethoven (a-moll 47. mű). Előadják Reményi Ede s Stocker Ede.

2. „Délbáb”, magyar vonósnégyes, szerző Reményi Ede. Előadják Reményi Ede, Kirchlechner, Spiller A. és Szuborics Manó.

3. Négyes vonóhangszerekre, szerző Beethoven (F-dúr, 59. mű). Előadják fent nevezettek.

A bírálat (Zenészeti Lapok, 2. évf. 44. l.) kiemeli, hogy Reményi művésztének megítélésében – két évi diadalmas honi szereplése után – a pro és contra-véleményekből megalakult az a határozott eszme, hogy Reményi művésztének jelentősége nemzeti érzelmeink eszményítésében áll saját nemzeti zenénkben. Ő ezen első kamara hangversenyén dicsőségesen meg is állott a küzdőtérén. „Reményi Beethoven két legnagyobb művének előadásával bebizonyítja, hogy a klasszikus zene terén is képes kiváló készütsége és felfogási tehetségénél fogva megfelelni a magas művészi igényeknek.” A szonátában Reményi a hegedűrészt méltóké-

pen képviselte s különösen a változatokat mély átgondoltsággal, nyugalommal s szabatos előadással játszta.” – „Az est koronája minden esetre Beethoven F-dúr (Op. 59, 1. számú) vonósnégyesének előadását illeti, mely valódi magas műveltet nyújtott a hallgatóság között még azoknak is, kik még ritkán vagy sobasem hallottak efféléket. Kiválóan sikerült az adagio, melynél nehezebb feladat alig vár, kivált az első hegedűnek kezelőjére.”

„Reményi e hangversenyében először lépett fel egy önálló magyar négyes szerzeményével is, mellyel „Délbáb” címen pusztáink eme költői tüneményének zenei eszményesítését tűzte ki célul, vonósnégyes tételben. Érdeme, hogy először kísérte meg e műforma keretébe foglalni az eredeti magyar gondolatokat. Mint első kísérlet jól sikerült; nincs nehezebb feladat az úttörésnél, ahol a szerzőnek mindent önmagából kell merítenie. Szerzőnek sok szép sikerült része van négyesében és általában mondhatni, hogy eszményképének zenei ecsetelése sikerült. Azonban az egésznek hatása még kizárólag az első hegedű szólamának igazi magyaros és virtuóz kezeléséből feltételeztetik – a többi hangszereknek csak nagyon alárendelt szerepük van. A formávali küzdelem is még megérzik a művön. Jövendő basonnemű műveiben szükséges lesz a többi hangszereket is kissé poliphonabb modorban foglalkoztatni, hogy a különféle hangszínek s ellentétek érvényre jussanak. Az érdekes kísérlet mindamellert tetszésben részesült s a szerző e műve után valamint minden rész után zajosan kitapsoltatt. Közönség szép számmal volt. Különösen feltűnt a művészet s irodalom tagjainak nagyszámú jelenléte. Csak a magasabb körök hiányoztak.” (2. évf. 94. l.)

Fenti hangversenyt megelőző estén (dec. 14.) Reményi szintén mint zeneszerző szerepelt, mégpedig Dobsa Lajos „I. István magyar király” c. tragédiájában. E színművet ugyanis egyes jeleneteiben zenei részekkel látták el, így a 2. felvonás egy igen szép költői jelenetét is, midőn Imre herceg nejének ablaka alatt, holdvilágos éjjelen ábrándozik s egy szerelmi románcot énekel. E jelenetben a zenét Reményi írta s abban csak egy újabb jelét mutatá fel kiváló magyar zeneköltészeti tehetségének. A dal méltólag tolmácsolja a jelenet költőiségét s amellert, hogy tisztán magyar és egyszerű, mégis az emelkedettebb ízlés bélyegét viseli. Ez első előadáson a szerző maga kísérte mesteri hegedűjén az éneket s kivált bájosan előadott elő- és utójátéka az egész közönséget elragadták. A szerzőt zajosan kitapsolták. (46. l.)

December 18-án és 22-én ment végbe a többi két vonósnégyes estély. A művészek élénk példáját látták benne a klasszikus zene hódításának, mely a legnemesebb átszellemlésig fo-

kozta az előadók hangulatát. A magyar kebelt pedig felmelegítette azon szép jövő, mely egykor nemzeti zenénkre derülni fog s melynek életre való gyökerei e hangversenyekben Reményi magyar négyeseinek burkába öltöznének. A 2. hangverseny Beethoven szerzeményeiből a c-moll zongora s hegedű szonátát s a C-dúr négyest (Op. 59) tartalmazta s különösen ez utóbbi számban Beethoven lángeszűségének legbűbb tolmácsolója lön. A C-dúr négyes geniális felfogásával meghódította elleneinek szívét is. E nagyszerű hatás a 3-ik hangverseny által nem hogy csökkent, hanem erősödött. Miután a műsorban szereplő „Magyar román”-ot Mosonyitól az átérés s az aesthetika legbecesebb zománcával adta elő.

Midőn Reményi az egyszerű népdalokat játssza, akaratlanul a múlt ébred fel lelkünkben fájó emlékével, dicső hőseivel. A szív eltelik egy érzéssel, melyhez magyarnak kell lenni s a hazát mindenek felett szeretni kell. Mosonyi románjának előadásán pedig felnyílt előttünk a jövő, megzendült a boldogság vágyának minden húrja elfacsart keblünkben s dagadó árként hullámzott benne a sejtetem s délibábként szép tavasszal kecsegtetett. Ő a mi Jeremiásunk. Mint művészt a jövő fogja őt megbírálani. De kétségtelen, hogy e kezdet után minden nagyot, fenségeset lehet jósolni, mert ki oly rövid idő alatt két egymástól végtelenül elhajló pályát tud megcserélni (értendő ezalatt valószínűleg a csillogó virtuóze és az igazi klasszikus művésze) s az újon mindjárt kezdetben óriásilag előrehalad: az előtt a legmagasabbat elérni nem lesz lehetetlen. Ennyit Reményiről mint előadóművészről. Lássuk most a szerzőt. Mint ilyen, a 2. hangversenyben „Pastorale és vígadó” c. négyessel, az utolsóban „Hősies és friss”-sel lépett fel. Kettős nehézséggel kellett e téren küszködni; magyar eszméjének magyaros alakításával, s e kettőnek magyaros négyessé való öntésével. Az első feladat eléggé sikerült, mennyiben a palotás kerete nagyobb terjedtséget nyert, eszméi pedig a mérvnagytítás dacára megtartották magyaros jellemüket. Kívánatos volna, ha a frissek is basonló kidolgozásban részesülnének. Ami a négyes tételt illeti, ez igen nehéz feladat, különösen akkor, midőn a legkisebb művészkedés nemzetietlenné tenné a szerzeményt. Minden esetre e feladat a „Pastorale”-ban lön legjobban megoldva, mely mint adagio méltán megállhat bárhol is.

A 3. hangversenyben Reményi mint nemzetközi zeneszerző is szerepelt. Előadta Shakespeare „Mab királyné”-jához írt zenéjét. (Mab, a tündérek királynője a „Rómeó és Júlia”-ban Mercutio monológjában szerepel. A „Szentivánéji álom”-ban Shakespeare a Titania nevet adja neki.) Nem kis feladatot tűzött maga elé: el kellett találnia a tündéres hangulatot, más-

részt a különféle álmokat ki kellett fejeznie. Az első részt Schumannra emlékeztető modorban fejté meg. A második egy kis keretű zene-műben bárkinek is nehéz lett volna boldogulni. E programzenéhez magyarázó melléklet volt, mi az ehhez nem szokott pesti közönségnek nagy újság volt. Nagy minden esetre a köszönet is, mellyel a pesti közönség az élvezetes estélyekért Reményinek tartozik. A többi közreműködő művészeket is teljes dicséret illeti, különösen Szuborics Manó fiatal gordonkaművészt. Így a geniális vezér művész serege méltán kiállhatott a pesti közönség elé. Reméljük, hogy máskor nagyobb számban fog megjelenni” (kivonatolva a 103–104. oldalról).

Reményi ugyancsak dec. 22-én még egy más hangversenyben is fellépett. Ezt a budapesti kereskedők nyugdíj- és betegápoló egylete javára, mint zenészeti-, szavaiati és ének-akadémiát rendezték a Nemzeti Színházban. A zenekart Erkel Ferenc vezényelte. Közreműködtek a Nemzeti Színház operai személyzetének majd minden tagja s egyéb művészek is. „Az est koronája azonban kétségbevonhatatlanul Reményi volt, ki varázshegedűjével az egész közönséget felvillanyozta. Hiába! Olyan a nagy művész mint a bűvész, egyet-kettőt ránt vonójával a búrokon s a könnyeket egyenként csalja a hallgatóság szemébe.” (104. l.) A Zenészeti Lapok egyik előző híre szerint Reményi ez alkalommal nemzeti dalokat adott elő. E kritikából látni, hogy a Zenészeti Lapok eddigi lelkisnyiló, gúnyos hangja most már teljesen megváltozott. Okai e változásnak lehetnek dologiak és személyiek is. Reményi a virtuózkodó játékról áttért a klasszikus zenére meg a művészi keretekbe fejlesztett magyar zenére és bebizonyította, hogy fel tudja fogni és művésziesen előadni Beethoven legnehezebb szerzeményeit is, és úgy mint zeneszerző is megfelel a Mosonyi Mihály által hozzá intézett nyilvános felbívásnak. Mosonyit evvel meg magyar románcai előadásával megnyerhette s úgy látszik, általában közeli viszonyba lépett vele és Ábrányival, a Zenészeti Lapok szerkesztőjével, mit talán eleinte elmulasztott. Ezentúl a legszívélyesebb viszony látszik uralkodni Reményi és a Zenészeti Lapok hatalmasai közt. A Zenészeti Lapok sűrűn közölnek ezentúl nem csak híreket Reményiről, hanem saját leveleit is, melyekben külföldi szerepléseiről beszámol. Sőt, egyik „kiválólag sikerült” magyar szerzeménye az 1862. évi júliusi-októberi negyed műmellékleteképp hirdetik, és mint az előfizetési felbívás egyik attrakciója szerepel. Ábrányi a Zenészeti Lapok 2. évf. 327/8. oldalán megmagyarázza – válaszképp az ellene intézett támadásokra – hogy ő egyáltalán nem volt következtelen Reményivel szemben, mert ő volt az, aki már a „Pesti Napló” 1860. ápr. 26-

iki számában azt írta, hogy Reményi nagy művész, hogy Reményi oly könnyűséggel kezelte a legóriásibb nehézségeket a hegedűn, s oly meleg érzést tud önteni dallamaiba, mi párját ritkítja. Továbbá: „Van Reményinek egy oly páratlan oldala s tulajdona, mellyel vele az összes hegedű-remeklők tábora sem mérkőzhetik. Értjük azon geniális, eredeti bű s meleg előadási modort, mellyel különösen magyar népdalainkat minden magyar emberrel megértetni s átéreztetni tudja.” Továbbá: „Azon modor s költészet, mellyel Reményi a „Repülj fecském” s „Ezt a kerek erdőt járom én” fele népdalokat hegedűjén elő tudja adni, minden magyar érző kebel eszményképének netovábbja. Saját magyar, ábrándszerű szerzeményeiben el kellett ösmernünk, hogy sok bennök az eredeti, s képeleztűs gondolat.”

A továbbiakban kitűnik, hogy Reményi lépett fel a bírlapokban Ábrányi ellen, mi természetesen olykor éles viszonzást váltott ki. Midőn azután a Zenészeti Lapok megindultak, a Reményi ellen történt célzások legnagyobb-részt Ábrányitól eredtek. Ábrányi Reményit ez időben személyesen és közelről nem ismerte, s hangversenyeken tőle többnyire csak batásra számított virtuóz darabokat hallott, s így nem tartozott elbinni, hogy a klasszikus zenében is bír képzettséggel. Csak Joachim ítélete után ismerkedett meg személyesen Reményivel, kinek művészi magatartása ezen idő után sokat változott. E változás előidézésében Ábrányi úgy hiszi, neki is volt némi része. Ábrányi ezentúl se magasztalt benne mindent, de kiemelte, ami jót és művésziest talált benne s így nemzeti művészetünket szolgálta evvel.

Hangversenyek Bécsben, Berlinben, Prágában (1862)

Az 1862. év újabb diadalokat hozott Reményinek. Hazájában maradt ugyan még másfél évtizedig mint művészi működésének középpontjában. De már kezdett kisugározni ismét e centrumból. Ezt megkövetelte bobém természete. De helyes lett volna akkor is, ha a vándorlás nem lett volna vérében, mert a magyar közönség igazi nagy művésznek és tudósnak csak azt ismeri el, kit a külföld is elismer: nemo propheta in patria! Azonkívül ő a magyar művészetnek híveket és elismerést akart szerezni oly külföldi helyeken, ahol még nem járt. Az újév körül már Bécsben találjuk Reményit, „s e kiválóan zenekedvelő és zeneértő városban sikert siker után arat.” Első hangversenye jan. 5-én volt és a Zenészeti Lapok (2. évf. 120. l.) szerint nagy diadal közt ment végbe. „A klasszikus zenének művészi magyarázata mellett népdalainkkal kitűnő batást ért el még a legtamáskodóbb zenészeknél is. Ő valóságos biatott értelmezője s világtérjesztője zenénk-

nek.” Második hangversenye jan. 12-én volt s ugyanaznap részt vett a Traumann féle színbázban Dreyschok zongoraművésszel együtt egy jótékonyági hangversenyen. Ez tebát ismét egy eset, hol Reményi ugyanaznap két hangversenyben lép fel. Ezt rendkívül erőteljes *physicum*a, főleg egészséges idegrendszere tette lehetővé. Mindig mértékletesen élt étellel, itallal és pompásan tudott aludni bármikor. Emlékszem, hogy midőn 1891-ben itthon időzött, egyik budapesti hangversenye előtt néhány órával beült egy zsöllyébe, s azt mondta: „most hagyjatok aludni, keltsetek fel egy órával a hangverseny előtt.” És azonnal elaludt. Volt egy amerikai hangverseny-tournéja, melyen, ha jól vagyok értesülve, két hónapon át ez volt a napi rendje: este hangverseny, utána bankett, éjjel utazás a következő hangverseny színbélyére, ott másnap délelőtt zenekari vagy más próba, este hangverseny, s így tovább, napról napra más városban.

Reményi annyira tetszett Bécsben, hogy összesen négy nyilvános hangversenyt adott egymás után. Negyedik hangversenye febr. 1-én volt, melyre minden jegy előre elkelt. Műsorán Bach Sebestyén és Mendelssohn művei álltak, s utánuk - mint mindig és mindenütt - magyar népdal-átiratok. Ez ugyanakkor történt, midőn idebaza a magyar fővárosban, magyar művész rendezte hangversenyen magyar zenemű egyáltalán nem szerepelt.

Reményi bécsi fellépéseiről a „Pesti Napló” febr. 2-iki száma egy terjedelmes cikkben számolt be, melyet a Zenészeti Lapok 2. évf. 149-151. oldalán ismertetett. Eszerint Reményi és a bécsi közönség közt a viszony azon mérvben, ahogy megismerték, mind bensőségesebb lett. Az első hangverseny után a bécsiek nem igen tudták, mit véljenek arról az idegenszerű, zsinóros kabátú, fiatal hegedűsről, ki valahonnan a „pusztá”-ról bevetődött oda, s a siker nőtton nőtt. Hogy magyar nótákon kívül német klasszikusokat tudna játszani, nem igen hitték el neki. Második hangversenye után annyit már koncedáltak, hogy tudományosan képzett zeneszerző, nem pedig valami tebenséges naturalista. Harmadik hangversenyével teljes forradalmat idézett elő az ítéletekben. „Hugenotta”-ábrándjával kezdte műsorát, s ez szerencsés választás volt, mert Meyerbeer e mesterművét mindenki ismerte és kedvelte. Már az első ütemek után feszült figyelemmel kísérték, s midőn Raoul románcát egyszerűen, minden cifrázat nélkül, de gyönyörű ízléssel s mély érzellemmel adta elő, helyesebben énekelte hegedűjén, a terem megdörögött a brávóktól. Hogy magyar dallamai tetszettek, az természetes, Reményinek remekisége e téren az első perctől kezdve el volt ismerve.

Következett a nagy meglepetés; a művész előlé-

pett, s minden kíséret nélkül eljátszotta Bach Chaconne-ját, ezt a híres klasszikus zenedarabot, melynek szépségét csak nehézsége mülja felül. Reményi győzelmesen batolt keresztül e nehézségeken a nélkül, hogy a mű szépségeinek akár csak egyikét is elejtette volna. Most a bécsi kritika egészen más mérvvel mérte Reményit: nem a naturalistát látták már benne, hanem azt mondták, hogy *Vieuxtemps* s *Joachim* óta nem hallották a Chaconne-t ily remekül előadva. Reményi maga is egy, Károly öccséhez intézett, Bécsben, 1862. jan. 21-én kelt tréfás levélben így írja le e sikerét: „Unglaublich (bibetetlen), de azért mégis wahr (igaz), a 3. hangversenyben előadott „Ciaconna” tette meg a legnagyobb batást. Itt Bécsben úgy mondják: „muss uns jetzt ein Unger zeigen wie man den Bach spüllén soll – Kreuz Donnerwetter, das ist doch ärgerlich – und noch dazu in engen Hosen – und noch was mehr ist, ohne Schnurrbart.” (Most egy magyarnak kell megmutatnia nekünk, hogyan kell Bachot játszani, hogy a mennydörgős mennykő essen bele, és ami még bosszantóbb, mindezt szűk nadrágban teszi, ráadásul bajusz nélkül.)

Elbájolta hallgatóságát, mely első hangversenye alkalmával jórészt a Bécsben tanuló magyar ifjúságból telt ki, de most már nagyobb-részt a bécsiekből állott, kiket nem Reményinek magyarsága, hanem művészete lelkesített. Sajnos, a Bécsben nagy számmal élő magyar arisztokrácia a 3-ik hangversenyig bezárólag annyira távol tartotta magát Reményi hangversenyeitől, hogy az általánosan feltűnt és a bécsi lapok szövé is tették. E hibájukat azonban a 4-ik hangverseny alkalmával helyre ütötték. Ez is igen jól sikerült, mert Reményi napról napra ismertebb lön az által, hogy a „Hesperus”, „Iris” és más társaságok estélyein valamint előkelő magánkörökben, így herceg Esterházynál is, játszott. Egy ilyen estélyen a cikkíró szem és fültanúja volt azon lelkesedésnek, melyet Reményi bensőséges, poétikus játéka gerjeszteni tudott. Jelen volt egyebek közt H. osztálytanácsos is (megj.: minden bizonnyal Moritz Hauptmannról van szó), ki nem csak jelles hegedűs, hanem a német zeneirodalom egyik tekintélye is. Vacsora után Reményi a Mendelssohn féle hegedűverseny andantéját játszta; az ősz hajú zene-enthusiasta a szoba egyik szögletébe vonulva vissza hallgatá; megindító volt, midőn minden 3-4 ütem után félhangon egyre ismétlé: „Niederknien, niederknien!” (Letérdelni, letérdelni!) Csak éjfél után 2 órakor oszlott széjjel a társaság. Az öreg úr félre vonta Reményit és könnyező szemekkel mondá neki: „Uram, miként bálálbatom meg ezen ritka élvezetet, melyben részesített?” – „Úgy – válaszolta a művész – ha Ön megmondja a világnak, hogy az Ön meglegedését

olyan nemzet fia viúta ki, melyről még mindig azt hiszik itt, hogy csupa félbarbárokból áll.” Az Esterházy estélyekről szóló, alább következő leírást egy magát meg nem nevezett tudósítótól vesszük, ki Reményinek Bécsben zongorakísérője volt, s Reményi halála alkalmával a „Pester Lloyd” 1898. június 18-iki számában reá vonatkozó emlékeit közzétette. (Valószínűnek tartom, hogy a cikk írója az öreg Dunkel volt, Dunkel Norbert atyja.)

Esterházy herceg nagy estélyt adott, melyen az egész főnemesség és a diplomácia hivatalos volt. Reményinek fel kellett volna lépnie, azonban nem jöbetett, mert – egy hangversenyre hazautazván – a birtelen beállott hófúvás meggátolta. Hamarjában más művészekkel pótolgatók. Azonban pár nap múlva Reményi megjött, s azonnal felkereste a herceget, kérvén őt, hogy rendezzen még egy estélyt, egyenesen az ő tiszteletére. Aki – teszi hozzá az emlékiró – Reményi egzaltált természetét ismeri, nem fog e követelésen kételkedni. A herceg tényleg adott egy második, sőt még egy harmadik estélyt is, és Reményi általános ünneplés tárgya volt. Ezen, exclusiv társaság közt, mely ily estélyeken meghallgatja ugyan a zenészt, de azután levegőnek tekinti, Reményi úgy ült, mintha az ő ereiben is hamisítatlan kék vér folynék. És elbisszük az emlékirónak, hogy az ilyen kényeztetés a fiatal művészt elkapatta. Ő feljegyzi legalább, hogy egyik estélyen több előkelő hölgy csevegve körben állt; Reményi hozzájuk lépett s egy szolgának intve egy zsöllyét helyeztetett a maga számára a körbe, s azon bintázva valóságos cercle-t tartott (cercle = főrangú beszélgetése a meghívottakkal). Ő ezek után valóságosnak tartja azt az anekdotát is, amely szerint Reményi egyszer valamely mágnás házában az óra ingáját megállította, mondván: „Álljon meg az óra annak emlékére, hogy Reményi e házba lépett.”

Január 30-án a Pasmaneumban is játszott az intézet igazgatójának meghívása folytán. Itt, ahol a fiatal kebel fogékonyságával még bazafias érzület is párosult, nagy volt a lelkesedés, mely a művész játékát követte. Az utolsó darab után kardal zendült meg, mellyel a zenekedvelő papjelöltek a „magyar Amphion” üdvözölték. Bécsben Falk Miksa, a kiváló publicista és író is támogatta tollával és társaságbeli összekötéseivel. Alkalmi verset írt Reményi Edébez.

Reményi február közepén tért vissza a fővárosba (Zenészeti Lapok, 2. évf. 168. l.), elhalmozva kitüntetésekkel, emlékekkel, ajándékokkal, melyekkel tisztelői és barátai meglepték. E tárgyak közt – történeti belbecsénél fogva – leginkább megemlézésre méltó Paganini (Guarnerius József féle) hegedűjének fogólapja, valamint ugyancsak Paganini saját kezeirásával ellátott arcképe. Az előbbi ereklyét Lem-

böck Gábor híres hangszerkészítő hazánkfia, utóbbi pedig Fischer adta át neki, könnyes szemekkel válván meg a becses ereklyétől. (Megj.: Anton Fischer, 1794–1879, bécsi hegedűkészítő akkor cserélt fogólapot Paganini hegedűjén, amikor az olasz hegedűs 1828. március 16. és július 20. között Bécsben koncertezett. Lemböck Gábor, 1814–1892, Fischernél tanult, később a veje lett, és ő vitte tovább Fischer üzletét. A fogólapot Reményi a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, jelenleg is ott őrzik.) *Diabelli műárus pedig Beethoven és Schubert eredeti kéziratával ajándékozta meg.*

Már március 1-én ismét elbajta Budapestet, és Bécsen át Lipcsébe utazott. Itt, miután az idény már elmúlt, nyilvánosan nem lépett fel, de részt vett a Dr. Hartl által rendezett zártkörű estélyen. Jelen volt kb. 60 zeneértő s az előadott kvartettekben Reményit ifj. Dreyschok és David koncertmesterek, továbbá Grabov kísérték. Ezenkívül Bachtól játszott több darabot s legvégül magyar népdalokat (Zenészet L., 2. évf. 200. l.).

Reményit Reinecke karnagy kísérte az estélyen s főleg Bach darabjaival s magyarjaival nagy elismerést aratott. Az estélyt fényes lakoma követte, melynek ő volt a hőse, s többször felköszöntöttek. Breitkopf és Härtel, ottani tekintélyes kiadók, a legkedvezőbb feltételek mellett vállalkoztak némely szerzeményeinek kiadására (Zenészet Lapok 216. l.).

Lipcséből Prágába rándult át, miután itt az akadémia olvasóegylete javára márc. 12-én adott hangversenyben közreműködni felkérték. A német és cseh lapok összhangzó nyilatkozatai és magántudósítások szerint Reményi fogadtatása a cseh nemzet fővárosában majdnem oly nagyszerű volt, mint Pesten, két évvel azelőtt (Zenészet L. 2. évf.) Tisztelői ezüst billi-kommal, arany gombokkal és egyéb emléktárgyakkal ajándékozták meg. Márc. 16-án Berlinbe érkezvén, küldöttségileg felkérték, hogy közreműködjék a Gusztáv Adolf nőegylet által márc. 28-án tartott hangversenyben. A zsűfólásig megtelt teremben jelen volt a berlini művészi és nagyvilágnak színe-java. Reményire a 6. számban került sor, s midőn „Hugenotta”-ábrándját eljátszá, a közönség mint egy élő vihar a legóriásibb tapszúgásban tört ki. Meyerbeer is jelen volt (Zenészet L., 2. évf. 216. l.). Reményi, ki megérkezésekor egészen új ember volt a berlini műértő körök előtt – a bécsi és prágai sikerek híre oda nem jutott el – e fellépésével egy csapásra feltűnt, s mint valami ritka tüneményt emlegették. Bülow, Liszt veje, a hírneves zongoraművész és dirigens márc. 30-án matinét adott tiszteletére, melyen a legnagyobb művészi és írói tekintélyek gyűltek össze. Ezek Reményit bókjaikkal halmozták el. A jelenlévő Adolf Stabr költőt annyira megha-

totta Reményi játéka, hogy hatása alatt a következő költeményt rögtönözte, mely jellemző mily erős érzelmi hullámokat volt képes Reményi felkavarni a magyar nemzeti zene sajátos elemeivel még német kebelben is.

(Az életrajzot kiegészítve említjük meg, hogy a verset a Németországban igen népszerű Nikolaus Lenau (1802–1850) magyar tárgyú költeményeinek hangulata lengi át.

Lenau versei nagyban járultak hozzá Brahms 1869-ben megjelentetett „Magyar Táncok” című sorozatának kedvező fogadtatásához. Ezek közül a 3. és 7. táncot Brahms Reményitől vette át. A 9. tánc két dallama Magyarországon már 1851-ben ismertté vált, előbb a Füredi-Bognár: 100 magyar népdal c. gyűjtemény 19. számaként, majd az 1849-ben, Travnyik János neve alatt megjelent „Makói csárdás” gyors részének 1. és 2. számaként. Bár a „Makói csárdás”-t Rudolf Willners német zongoraművész már 1850. dec 17-én előadta Pesten, egyáltalán nem zárható ki, hogy a 9. tánc két dallamát Reményi már 1849 előtt is ismerte, hiszen a szabadságharc alatt a fél országot bejárta. A két népdal nyomán Reményi is elkészítette saját verzióját, és a 9. tánc dallamai az ő előadásában váltak ismertté Németországban. Az általa játszott változat kottája került Liszthez 1853-ban, amikor Reményi, Liszt kottásfüzetébe többek között a 3. és 7. tánc dallamát is bejegyezte. 1879-ben Reményi maga is megerősített a New York Herald riporterének, hogy „az első tíz Brahms-tánc közül három való tőle”.

Lenauval kapcsolatos, magyar vonatkozásként említjük, hogy gyermekkorában Óbudán kezdett hegedülni. Édesanyja Pest város főügyésze a lánya volt. Lenau mindvégig magyarnak vallotta magát, és amikor 1836-ban, a bécsi cenzúra beidézte a kancellária rendelkezésének megszegése miatt – mi szerint osztrák költők csak engedéllyel adhatták ki verseiket külföldön –, ő magyar állampolgárságára hivatkozott, és fel is mentették. Később egy Guarneri hegedűn játszott. Rövid ideig Amerikában is élt, ahol ő játszotta először a Rákóczi indulót, és a XIX. századi magyar táncmuzsika más alkotásait. 1844-ben megőrült, és utána elmebetegintézetben kezelték. „Játéka egészen démonikus volt, és még az is tudta, aki sohasem hallott cigányzenét, hogy ez az, de egy Lenau előadásában” – írta róla Dr. Zeller, a winnentali intézet igazgatója.)

„Herrn Edouard Reményi zur Erinnerung an die Matiné bei Herrn Hans von Bülow 30. März 1862.

*Singen des Sturmes über die Haide,
Sausender, brausender Sturmgesang;
Klingen des Windes in trauernder Weide,*

*Zagender, klagender, wimmernder Klang;
Singen des Hirten, – das einsam verballende,
Klingen des Schlachtsturms, – das weitbin
erschallende*

*Säuseln der Blätter,
Drommetengeschmetter,
Schnauben der Rosse und Herdengeläut;
Leben und Tod mit einander verbunden,
Blühende Rosen und blutige Wunden,
Alles was menschliches Fühlen uns beut:
Hab' ich im Sang Deiner Geige gefunden,
Hab' ich durchlebt in den köstlichen Stunden,
Wird in mir leben - ewig, wie beut'.*

Berlin 30. 3. 1862.”

(A pusztai szél éneke
A zúgó, morajló vihar dala,
Ez a remegő, síró, nyöszörgő hang
Süvít át a bús legelőn,
Pásztorok magányos éneke
A csatázó vihar messze szálló hangjai,
Levelek susogása, trombiták harsogása
Lovak horkanása, a kolomp szava,
Egymásba fonódva élet és halál
Virágzó rózsák és vérző sebek,
Amit csak érezhet az ember
A hegedűd elmondta nekem,
Mindezt átéltem e nagyszerű órán,
És mindez örökre bennem él.)

Zeneművészek és írók vetélkedve látták vendégül, és megállapították, hogy basonló sikere talán csak Lisztnak volt Berlinben. Az osztrák követségi szálloda is megnyílt előtte, a lapok pedig magasztalták. Egyebek közt a „Berliner Musik-Zeitung” a hegedűsök fejedelmének nevezte őt. Reményi márc. 31-én látogatást tett Meyerbeernél; az ő ajánlata és az addig részessült kiváló fogadtatás utat egyengetett neki az udvarhoz. Ápr. 3-án udvari hangverseny volt, melyhez Artot Désirée énekművésznőn, Formes énekesen és Bülowon kívül Reményi is hivatalos volt. A „Hugenotta”-ábránd előadásával a legmagasabb tetszést annyira kiérdemelte, hogy a király személyes felszólítására még ráadást is kellett játszania. Zongorán maga a hajlott korú Meyerbeer kísérte; ez oly kitüntetés amelyben régóta nem részesült senki. A hangversenyen jelen volt a badeni uralgó herceg testvére, a trónörökös Wilhelm is, ki Reményit meghívta magához látogatásképpen. Reményi itt is mint mindenütt, magyar ruhában jelent meg. A királyi pár, a hercegek s a művészek elhalmozták dicséreteikkel. A királyhoz vacsorára is meghívták.

Közreadja: Rakos Miklós
(A sorozatot következő számunkban folytatjuk.)